

ÁRAK, INFLÁCIÓ ÉS A MEGÉLHETÉSI KÖLTSÉGEK REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEI MAGYARORSZÁGON A 2020-AS ÉVEKBEN

¹Zsibók Zsuzsanna

¹tudományos főmunkatárs, HUN-REN KRTK Regionális Kutatások Intézete; zsibok.zsuzsanna@krtk.hun-ren.hu;
ORCID: 0000-0001-9383-1134

DOI: 10.15170/terinno.2024.17.02.02

Absztrakt: A 2020-as évek elején Magyarország komoly kihívásokkal nézett szembe: a járvány, az energiaválság, valamint az infláció, a megélhetési és fogyasztási sokkok együttes hatása alakította át a gazdasági és társadalmi viszonyokat. Ezek következményei az évtized közepére sem csengtek le, és a megváltozott körülmények között nem várható, hogy a gazdaság visszatérjen a 2010-es évek növekedési pályájára. Vitathatatlan, hogy e hatások a különböző társadalmi csoportokat eltérő módon érintették. Jelen tanulmány az árak és a megélhetés regionális különbségeinek az oldaláról vizsgálja meg a kérdést, és arra keresi a választ, hogy az országos folyamatok miként hatottak a megélhetési költségekre regionális szinten. Elsőként bemutatja Magyarország pozíciójának alakulását európai uniós összevetésben, majd megvizsgálja a hazai árdinamikát és a megélhetési költségek területi bontású trendjeit. Az eredmények jelentős főváros-vidék különbségekre utalnak, és látható az inflációs folyamatok nem szándékolt, kedvezőtlen jövedelem-újraelosztó hatása is.

Kulcsszavak: árak, infláció, megélhetési költségek, területi különbségek, Magyarország

REGIONAL DIFFERENCES IN PRICES, INFLATION AND THE COST OF LIVING IN HUNGARY IN THE 2020S

Abstract: At the beginning of the 2020s, Hungary faced serious challenges: the combined impact of the epidemic, the energy crisis, and inflation, livelihood and consumption shocks, transformed economic and social conditions. The consequences of these shocks have not abated by the middle of the decade and the economy is not expected to return to the growth path of the 2010s in the changed circumstances. It is undeniable that these effects have affected different social groups in different ways. The present paper looks at the issue from the perspective of regional differences in prices and living costs and seeks to answer the question of how national trends have affected the cost of living at the regional level. It starts by presenting the evolution of Hungary's position in an EU comparison, and then examines domestic price dynamics and cost of living differentials at the regional level. The results point to significant Capital versus rest of the country differences, and the unintended adverse income redistributive effect of inflationary trends is also evident.

Keywords: *prices, inflation, cost of living, spatial differentials, Hungary*

Bevezetés

A 2020-as években a magyar gazdaságnak számos kihívással kellett szembenéznie – a koronavírus-válság (Baranyai & Ferencz 2023) és a rákövetkező energiaválság (Brucker et al. 2024) letérítette a korábbi növekedési pályájáról és merőben új gazdasági környezethez kell alkalmazkodnia. A gazdasági szereplők széles rétege számára az infláció felfutása volt a leginkább szembetűnő következménye a sokrétű válságjelenségnek. 2023-ban már megindult a dezinfláció, de a monetáris politika döntéshozói óvatosak a lazítással, ami a költségvetés helyzetére is negatívan hat, és összességében reálgazdasági áldozatokkal jár (Regős 2024). Az inflációs ráták megemelkedésére gyorsan reagáltak a háztartások a fogyasztás volumenének visszafogásával (MNB 2024), mivel a nominális bérnövekedés összességében az infláció alatt maradt, így romlottak a háztartások megélhetési körülményei (Éliás 2024). A dezinfláció időszakában ugyan kimutatható a reálbér-növekedés, de ez a különböző jövedelmi helyzetű háztartásokat eltérően érinti, ezért egyáltalán nem biztos, hogy a nominális jövedelemnövekedés a társadalom minden rétege – különösen a gyengébb alkupozíciójú, a változásokhoz kevésbé rugalmasan alkalmazkodó háztartások (Lőrincz & Káposzta, 2024) – számára kompenzálta az elszenvedett reálveszteségeket. A globális és az összeurópai folyamatok alól Magyarország sem tudta kivonni magát, egyes külső és belső sérülékenységek miatt (túlzott energiatüggőség, forintárfolyam-ingadozások, aszály, a gazdaságpolitika több ága által gerjesztett egyensúlytalanságok) az inflációs sokkhatás kifejezetten súlyosan érintette a gazdaságát (Cohn et al. 2023).

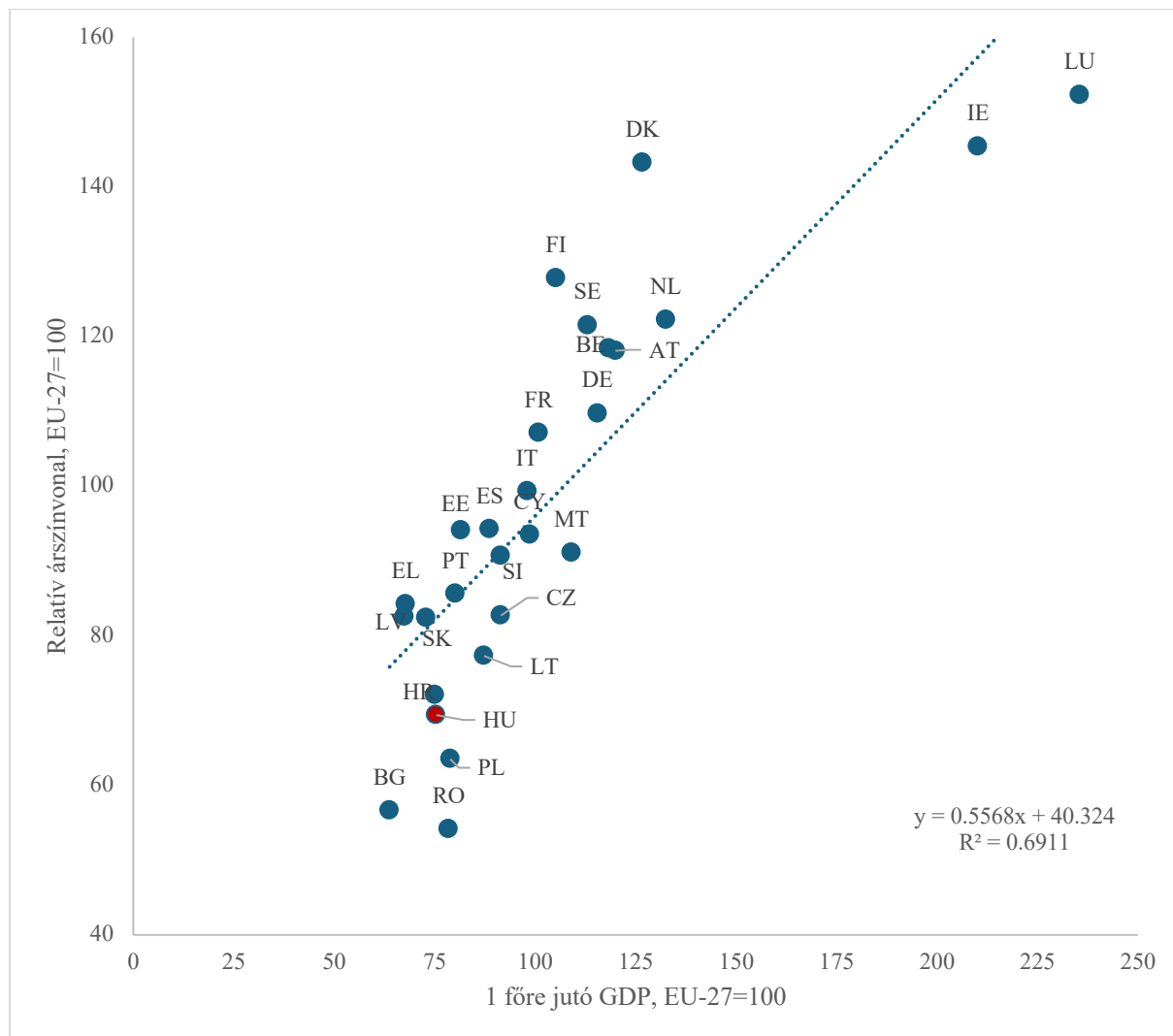
Magyarországon tartósan és viszonylag nagy mértékben vannak jelen az egyes társadalmi-gazdasági mutatókban a területi különbségek (Koós 2023), ezért feltételezzük, hogy az inflációs és megélhetési válság nem egyformán érintette a hazánk különböző térségeiben élő háztartásokat, és az különösen hátrálthatja az elmaradott területek felzárkózását (Nagy et al. 2023). A tanulmány kutatási kérdése, hogy miként illeszkednek a magyarországi árazási folyamatok az európai trendekbe, és hogy ezekre a hazai megélhetési költségek mennyiben reagáltak eltérően a különböző régiókban és településtípusokban. A tanulmány eredményei azt mutatják be, hogy Magyarországon milyen inflációs pálya volt megfigyelhető az európai árdinamika tükrében, majd regionális bontású adatokon megnézzük, hogy a megélhetési költségek miként reagáltak a hazai inflációra. A vizsgálat középpontjában a 2020-as évek tendenciái állnak, ugyanakkor fontosnak tartjuk áttekinteni, hogy milyen előzmények vezettek az elmúlt évek tapasztalataihoz.

1. Hazai országos szintű folyamatok az európai uniós árdinamika tükrében

Penn-hatásnak nevezzük az országok széles körén igazolt pozitív összefüggést a fejlettségi szint és az árszint között (Oblath 2021). Az egy főre jutó, vásárlóerő paritáson számolt bruttó hazai összterméket (GDP-t) és az EU-27 országok átlagos árszintjéhez viszonyított, relatív árszintet összemérve értékelhetjük ezt az összefüggést az Európai Unió tagállamainak körében. Az 1. ábra tanúsága, illetve a regressziós egyenes szerint erős, szignifikáns pozitív kapcsolat van a két mutató alakulása között ($p < 0,0000$), és a relatív gazdasági fejlettség körül-belül 69 százalékban

magyarázza a relatív árszínvonalak országok közötti eltéréseit. A két kiugró értéket mutató ország, Írország és Luxemburg nélkül a regresszió magyarázó ereje még nagyobb, 74% lenne, és a regressziós egyenes meredeksége is közel lenne az 1-hez (0,99).

1. ábra: Az EU-tagországok relatív egy főre jutó GDP-je (vásárlóerő-paritáson számolva) és relatív árszínvonala 2023-ban

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

A relatív árszínvonal Magyarországon az európai uniós átlag 69,4%-án volt 2023-ban, ami az országnak a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP alapján kifejezett relatív fejlettségénél (ami 75,4% volt) alacsonyabb. A kevésbé fejlett kelet-közép-európai országokban a GDP termelése és a fogyasztás árszínvonala által reprezentált fejlettség nincs összhangban egymással, különösen igaz ez Romániára, valamint még Lengyelországra, Bulgáriára és Magyarországra. Ezekben az országokban tehát az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP által jelzett fejlettség magasabb (64–79 százalék közötti), mint a relatív árszínvonal által jelzett fejlettség (54–69 százalék közötti). A fejlett északi tagállamok (Finnország, Svédország, Dánia) viszont ellenkező irányban térnek el az általános összefüggéstől, tehát a relatív árszintjük magasabb (122–143 százalék), mint az egy főre jutó

GDP relatív nagysága (105—127 százalék). Írország és Luxemburg kiugró értékeit a sajátos GDP-szerkezetük indokolja (a nemzetközi vállalatok központjai miatt jelentős határon átnyúló teljesítmények jelennek meg a nemzeti számláikban). Míg az egy főre jutó GDP-jük relatív nagysága jóval több mint kétszerese az uniós átlagnak, addig a relatív árszínvonaluk csak körülbelül másfélszeres, tehát az északi tagállamokéhoz hasonló.

Az időbeli változást tekintve a magyarországi ár-felzárkózásnak egy jelentős része már korábban, 2000 és 2008 között ment végbe: 48 százalékról 66 százalékra nőtt a hazai relatív árszínvonal, majd a pénzügyi-gazdasági válság, illetve a gazdaságpolitika irányváltása (pl. a rezsicsökkentés) érezhető csökkentő hatást gyakorolt a relatív árakra (ld. Koós 2023). A mélypontot 2014-ben érte el a relatív árszínvonal (56%), majd 2017—2022 között tartósan 61—63 százalék között alakult, de 2023-ra 69%-ig nőtt.

1. táblázat: Az aktuális egyéni fogyasztás relatív árszínvonala Magyarországon fogyasztási főcsoportok szerint (EU-27 országok átlaga = 100)

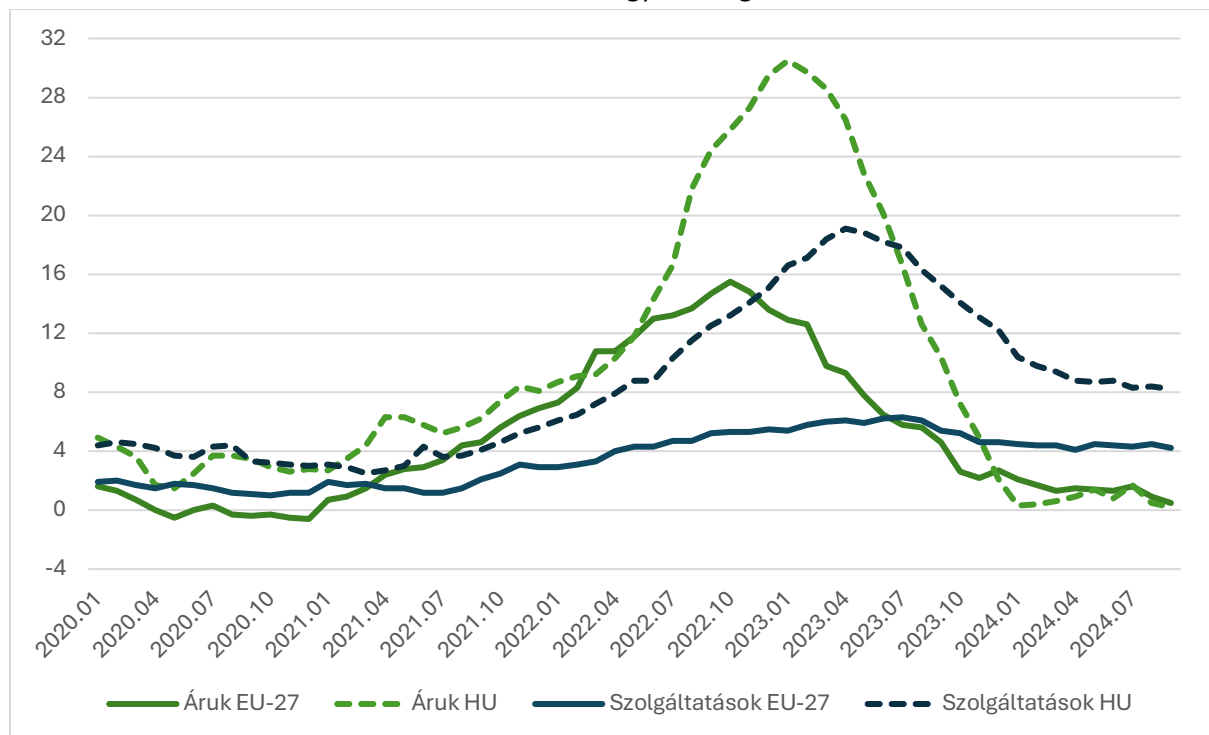
Fogyasztási főcsoportok	2015	2017	2019	2021	2023
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	79,9	84,3	85,2	85,4	100,9
Szeszes italok, dohányárúk	71,9	73,5	75,3	79,4	85,7
Ruházat és lábbeli	83,3	88,4	85,5	87,4	88,3
Lakásszolgáltatás, víz, villamosenergia, gáz és egyéb tüzelőanyagok	43,8	49,7	54,5	56,3	65,1
Lakberendezés, lakásfelszerelés, rendszeres lakáskarbantartás	70,6	76,5	77,7	79,3	88,4
Egészségügy	39,0	48,6	48,0	43,5	42,0
Közlekedés és szállítás	78,1	80,8	77,9	77,7	82,1
Távközlés	85,5	90,5	98,8	93,0	92,9
Szabadidő és kultúra	62,6	64,8	64,7	65,1	71,5
Oktatás	48,9	55,8	58,7	58,0	66,0
Vendéglátás és szálláshely-szolgáltatás	60,7	61,3	62,4	61,8	72,1
Egyéb termékek és szolgáltatások	53,4	59,2	60,4	58,8	65,1
Aktuális egyéni fogyasztás	56,7	62,2	63,5	62,7	69,4

Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

A társadalom széles rétegei számára leginkább releváns élelmiszerárak esetében egy jelentős konvergencia ment végbe az elmúlt évtizedben az EU-országok között. Míg 2014-ben az átlaghoz viszonyítva 64% és 146% között szóródott az élelmiszerek relatív árszínvonala, addig 2023-ban már csak 74% és 119% között változott, de ha a három legalacsonyabb árszínvonalú országot (Románia, Lengyelország és Bulgária) nem vesszük figyelembe, akkor a 97% és 119% közötti, szűkebb sávban. Az eloszlás felső szélén lévő országokban (Dánia, Luxemburg, Írország, Finnország és Svédország) jelentősen csökkent a relatív ártöbblet. Az élelmiszerárak tekintetében az említett Penn-hatás emiatt jóval gyengébben érvényesül: a kevésbé fejlett országokban az élelmiszerek relatív árszínvonala csak Lengyelországban és Romániában felel meg az egy főre jutó GDP-vel mért fejlettségüknek, a többi kelet- és dél-európai országban többé vagy kevésbé elszakadt attól felfelé. A fejlettebb országokban az élelmiszerárak

közéltőleg megfelelnek a fejlettségüknek, kivéve a kiugró értékkel rendelkező Írországot és Luxemburgot, illetve a hagyományosan erős mezőgazdasággal és élelmiszeriparral rendelkező Hollandiát, ahol jelentősen elmaradnak az árak a modell előrejelzésétől.

2. ábra: A termékek és szolgáltatások harmonizált fogyasztói árindexének alakulása az Európai Unióban és Magyarországon

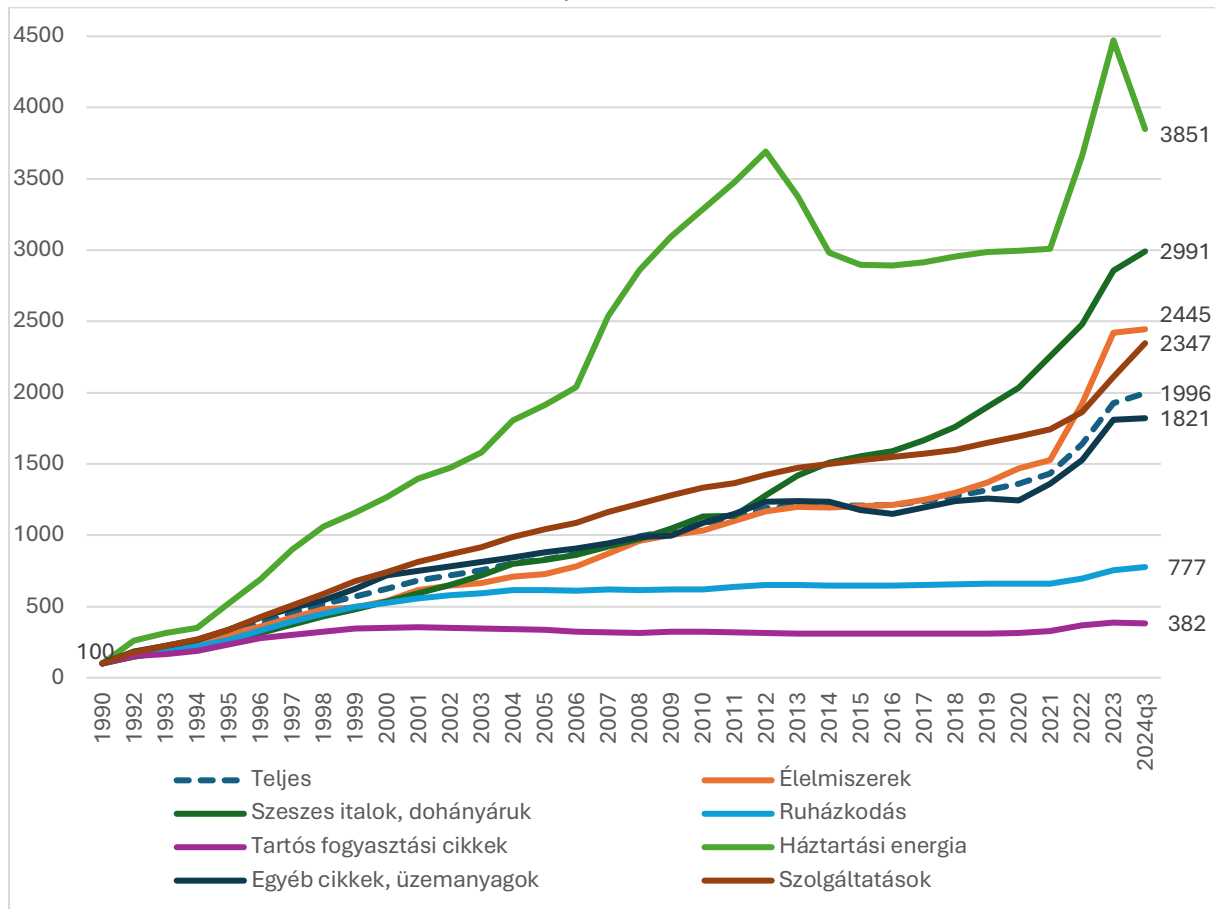
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés

Magyarországon a fogyasztási kategóriák között jelentős eltérések tapasztalhatóak a teljes fogyasztói kosár relatív árszínvonalához képest. Az 1. táblázat tanúsága szerint az élelmiszerek relatív árszínvonala közelítette meg a legjobban az európai uniós átlagot: míg 2021-ig annak 80–85%-a között alakult, addig 2022-ben már 90%-ra, 2023-ban pedig már 101%-ra ugrott fel. A fogyasztási kategóriák közül hosszú időn keresztül a távközlési szolgáltatások árai voltak a legközelebb az uniós átlaghoz (85-99% körül, korábban még akár afölött is), aminek Bauer (2015) szerint szabályozási és piacszerkezeti okai vannak (az ágazatot oligopol piacszerkezet jellemzi, ld. Quittner 2023). A ruházkodás szintén a 90%-ot közelíti, majd 2023-ra a közlekedés és szállítás, illetve a lakberendezés és a szeszes italok, dohányárak árszintje is a 80% feletti sávba zárkozott fel. A legerőteljesebb közeledés a lakásslolgáltatások (rezi) és az oktatás csoportjaiban történt, ahol 2014-ben még 45% alatt volt a relatív árszint, de 2023-ra 65% közelébe ért, ami még mindig jelentős elmaradás az EU többi országától. Kifejezetten alacsony az egészségügy relatív árszínvonala, ami a 2000-es évek eleje óta eltelt időszakban az EU-átlag fele alatt maradt, sőt, 2010 és 2015 között annak 40 százalékát sem érte el, a 2017-es évben mért 49 százalékról a koronavírus-válság éveiben újra csökkenésnek indult, és 2023-ban is csak 42 százalék körül alakult.

A különböző termékcsoportok közötti eltérő ütemű árfelzárkózásra elméleti magyarázatot adhat a széles körben hivatkozott Balassa-Samuelson-hatás (Balassa 1964, Samuelson 1964), ami szerint eltérő folyamatok zajlanak a kereskedelmi forgalomba kerülő javak (tradable, döntően ipari termékek) és a kereskedelmi forgalomba nem kerülő javak (non-tradable, elsősorban a szolgáltatások) áralakulásában. A Balassa-Samuelson-hatás szerint a szolgáltatások csoportjában erősebb az árnyomás, mivel a bérfelzárkózás – a kereskedelmi forgalomba kerülő javakkal ellentétben – itt alacsonyabb termelékenység-növekedés mellett történik. Ennek megfelelően az árszínvonalban megfigyelhető konvergencia a szolgáltatások inflációján keresztül valósul meg. Tengely (2020) kelet-közép-európai adatokon ellenőrizte e hatásnak a működését, és úgy értékelte, hogy a szolgáltatások nemzetközi piacának megváltozott természete (globalizálódás, digitalizáció, platform alapú szolgáltatások) miatt az utóbbi évtizedekben már nem érvényesül, „eltűnt” a Balassa-Samuelson-hatás. Magyarországon egyáltalán nem volt kimutatható, Romániában negatív volt, és Csehországban is jóval kisebb volt más tényezőkhöz viszonyítva. A hatás Szlovákiában volt a legerőteljesebb, ami az euró használatával is összefügghet. Ma már nem lehet azt sem kijelenteni, hogy az ipari termelés termelékenyebb lenne, mint a szolgáltatások, sőt, a gazdaság fejlődésével a bruttó hozzáadott értéknek egyre nagyobb hányada keletkezik a szolgáltatászektorban.

Az áremelkedés az európai országokban először az energia- és az élelmiszerárakban jelent meg, a szolgáltatások áraiba csak késleltetve gyűrűzött be (2. ábra). EU-szinten a szolgáltatások inflációjában inkább egy lassú, folyamatos emelkedést figyelhetünk meg (2021 eleje és 2023 nyara között 1 százalékról 6 százalékra nőtt), míg Magyarországon látható egy nagyobb kilengés, 2021 elején 3 százalékról indulva 2023 áprilisában 19 százalékra tetőzött. Míg a termékek inflációja meredekebben zuhan mind az EU-ban, mind hazánkban, addig a szolgáltatások ezt lassabban követik, így a teljes árindexet felfelé húzzák. Magyarországon ezt a jelenséget az egyes szolgáltatások (pl. banki, távközlési szolgáltatások) esetében jelen lévő visszatekintő átárazás is súlyosbítja. Ez olyan automatikus átárazási mechanizmust jelent, amelyben az árindexálás visszatekintő jellegű, az automatikus árváltozás mértéke minden esetben a megelőző év átlagos inflációján alapul. A Magyar Nemzeti Bank számításai szerint ez jelentősen hátráltatja a deflációt és nem feltétlenül indokolt, mivel nem közvetlenül tükrözi a vállalatok tényleges költségemelkedését. Az árakba olyan tényezők is beépülnek, amik kevésbé relevánsak az adott ágazat működési költségeiben. Ez elégtelen piaci verseny esetén a vállalati költségeket meghaladó áremelést eredményez, ami így a vállalati profitokat táplálja (MNB 2023).

3. ábra: Fogyasztói árindex Magyarországon 1990. évi bázison (=100) 1992 és 2024 között kiadási főcsoportok szerint

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Az éves árindexeken kívül tanulságos a hosszú távú árváltozásokra is rátekinteni (3. ábra). Az 1990. évi bázison számolt árindex azt mutatja meg, hogy mennyibe kerülne adott időszakban egy olyan képzeletbeli átlagos fogyasztói kosár, amelyik 1990-ben 100 pénzegységbe került. Kivehető a transzformációs válság árszintnövelő hatása, ami után ütemesen mérséklődni kezdett az áremelkedés, viszont a pénzügyi-gazdasági válság időszakában újra magasabb inflációs rátákat figyelhettünk meg. A 2010-es évek közepén nulla közelébe szorult le az infláció, majd az évtized utolsó éveiben újra közeledett a jegybanki inflációs célhoz, egészen a 2021-es robbanásig. A számokra nézve indokolt ezt a jelenséget inflációs sokkhatásnak nevezni, hiszen míg 2021-ben 1430-as szinten volt az árindex, 2022-ben 1638-ra ugrott, és 2023-ban már 1926, 2024 III. negyedévében pedig már 1996 volt az értéke, ami még mindig szokatlanul nagy növekedés. 2021 és 2024 között tehát 566 egységet nőtt az árindex 1990. évi bázison – három év alatt akkora növekedés következett be, mint amekkora 2006 és 2021 között történt. Az élelmiszerek esetében pedig 2001 és 2021 között nőtt annyit az árindex, mint amennyi 2021 és 2024 között volt a növekedés (több mint 900 egység). Kiadási főcsoportonként nézve megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb áremelkedés a háztartási energia csoportjában történt: a teljes fogyasztói árindexnek közel a duplája volt az áremelkedés. Szintén meghaladta a teljes fogyasztói árindex értékét a szeszesitalok, dohányárúk, az

élelmiszerek és a szolgáltatások árindexe. Jelentősen lefelé húzta az árindexet a tartós fogyasztási cikkek és a ruházat csoportja, miközben az egyéb cikkek, üzemanyagok csoportjában a hosszú távú áremelkedés kevéssel a teljes árindex alatt volt. Mindez arra utal, hogy az áremelkedés azokban a termékcsoportokban megy végbe a legerősebben, ahol a fogyasztóknak kevés az alkalmazkodási lehetőségük vagy a kereslet rugalmatlan, illetve az adótartalom magas.

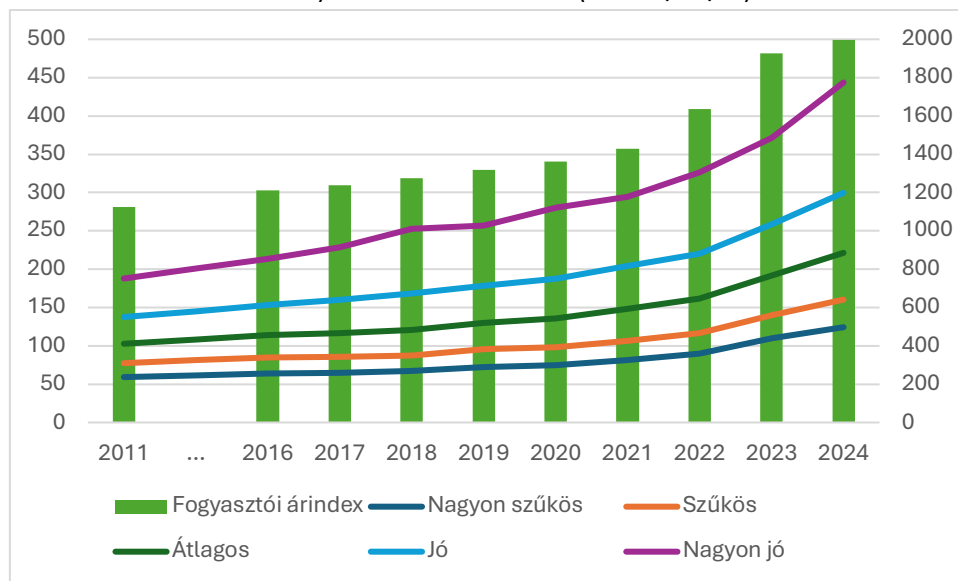
2. A megélhetési költségek területi különbségei Magyarországon

Az előző részben bemutatott inflációs sokkhatás igen kedvezőtlenül érintette a vállalkozások jövedelmezőségét, illetve a lakosság megélhetését, egyúttal a különböző társadalmi csoportok közötti – nem szándékolt – újraelosztási hatása is kedvezőtlen volt (Sipiczki et al. 2023). Úgy gondoljuk, hogy ezek az eltérő hatások területi szinten is kibontakoznak (Koós 2023). Magyarországon a KSH nem tesz közzé területi bontású inflációs adatokat, mivel az általa gyűjtött, megyékhez rendelhető árfelírások területileg nem reprezentatívak. Emiatt a monetáris folyamatok területi különbségeit a megélhetési költségeken keresztül tudjuk nyomon követni. A 2022-ig rendelkezésre álló legfrissebb KSH adatok szerint például a jövedelmek növekedésében is megfigyelhetők regionális, illetve településtípusok szerinti különbségek, amik korlátozhatják azt, hogy milyen alkupozícióval, milyen rugalmassággal tudnak az egyes térségek háztartásai reagálni az őket érintő áremelkedésekre. Míg Budapesten 2018 és 2022 között az egy lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem 1,75-szörösére növekedett, Pest régióban 1,71-szeresre, addig a Közép-Dunántúlon és a Dél-Alföldön 1,6-szorosra, a többi régióban pedig ennél kisebb mértékben: 1,56-1,57-szeresre. Eszerint tehát a legfejlettebb térségekben erősebb volt a jövedelemnövekedés, mint a kevésbé fejlett térségekben. A városhierarchia mentén is hasonlóan kirajzolódnak a különbségek: a fővárosi 1,75-szörös növekedéssel szemben a megyei jogú városokban 1,64-szeres, a megyeszékhelyeken 1,62-szeres, a városokban és a nagyközségekben 1,60-szoros, és a községekben csak 1,58-szoros növekedés volt. E tekintetben tehát a különböző vidéki településtípusokon belül kisebbek voltak a különbségek, mint a főváros-vidék különbségek.

A KSH a Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel keretében a magánháztartások tekintetében országosan reprezentatív lakossági, közvetlen adatgyűjtést végez, amely egész évben folyamatosan zajlik. Ebből képet kaphatunk a hazai megélhetési költségekről területi bontásban egyfelől NUTS2 régiók szerint, másfelől a települések jogállása szerint. Az elérhető legfrissebb (előzetes) adatok 2024-ig állnak rendelkezésre, amiben tehát már látszanak a koronavírus-válság hatásai, illetve a megélhetési válság területi következményei. A 4. ábrán összevetettük a lakossági felmérés szerint a különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelmek alakulását a fogyasztói árak alakulásával (1990. évi bázison). Az adatok arra utalnak, hogy a lakosság által szükségesnek vélt jövedelmek erősebben reagálnak az árak változására, ugyanis míg 2011 és 2024 között a fogyasztói árindex 1,8-szorosára növekedett, addig a lakosság jövedelem-szükséglete megélhetési szinttől függően 2,1–2,4-szeresére nőtt. Az alacsonyabb megélhetési szinteken kisebb volt a növekedés, ugyanakkor minél jobb megélhetési szintet nézünk, annál jobban nőtt

a szükséges jövedelmi szint – a legnagyobb növekedés a nagyon jó megélhetési szintnél volt. Mindebből arra következtethetünk, hogy a lakosság a hivatalos inflációnál erőteljesebben érzékeli a megélhetési költségek változását. Az eredményekből látható, hogy némileg ellentmond az infláció kedvezőtlen nem szándékolt jövedelem-újraelosztási hatásáról ismert szakirodalmi eredményeknek az, hogy az alacsonyabb megélhetési szinteken kevésbé érzékenyen reagáltak a jövedelmi szükségletek, mint a magasabb megélhetési szinteken.

4. ábra: A különböző megélhetési szintekhez szükséges jövedelem és a fogyasztói árindex (1990. évi bázison) 2011 és 2024 között (ezer Ft/hó/fő)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A vizsgált összefüggés regresszióelemzéssel is kimutatható (2. táblázat), ahol a függő változó a különböző megélhetési szintekhez tartozó jövedelem volt (Ft/hó/fő), míg a magyarázó változó a fogyasztói árindex 1990. évi bázison. A becslési módszernek a legkisebb négyzetek módszerét (ordinary least squares, OLS) választottuk. Minden esetben legalább 1%-os szinten szignifikáns, pozitív együtthatót kaptunk és a modellek magyarázó ereje is kifejezetten magas. Észrevehető, hogy a magyarázó erő (R-négyzet) a magasabb jövedelmi szinteken enyhén csökken, tehát itt már más – a modellben nem szereplő – tényezők is egyre inkább szerepet kapnak a szükséges jövedelemszint megítélésében. Magasabb jövedelemszinteken az együtthatók értéke is magasabb, ami azt jelenti, hogy a háztartások érzékenyebben reagálnak az árak változására, ugyanakkor itt matematikai torzítás is előfordulhat, mivel a jövedelemszintek abszolút értékben szerepelnek az elemzésben, ezért az együtthatók nem közvetlenül a rugalmasságot, érzékenységet fejezik ki.

2. táblázat: A fogyasztói árindex (1990. évi bázison) és a különböző megélhetési szintekhez tartozó jövedelem közötti összefüggés 2011 és 2024 között

Változó	nagyon szűkös	szűkös	átlagos	jó	nagyon jó
fogyasztói árindex	0,0698***	0,0871***	0,1225***	0,1643***	0,2491***
p-érték	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000
konstans	-20,6023	-21,2753	-33,3564	-41,8393	-75,8990
p-érték	0,0034	0,0166	0,0122	0,0271	0,0348
N	10	10	10	10	10
R-négyzet	0,9815	0,9766	0,9746	0,9685	0,9499

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

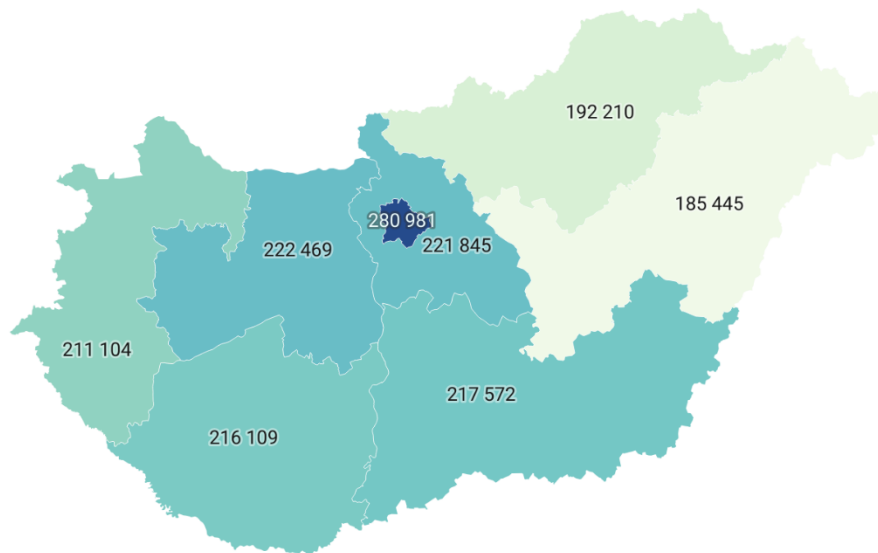
Megjegyzés: *** 1%-os szinten szignifikáns együttható

Az országos megélhetési költségviszonyok ismeretében rátérünk a területi különbségek vizsgálatára. Az 5. ábrán bemutatott jövedelemszintek alapján nemcsak egy erős főváros-vidék különbség rajzolódik ki Magyarország régióiban, hanem a vidéki térségekben is van egy észak-déli és kelet-nyugati megosztottság. Budapesten az országoshoz képest hozzávetőlegesen 20–48%-kal több jövedelemre van szükség, és minél magasabb megélhetési szintet nézünk, annál jobban eltávolodik az ország többi részétől (és magát az átlagot is feljebb húzza). Ez természetesen nem független a különböző térségekben rendelkezésre álló fogyasztási lehetőségektől. A legalacsonyabb jövedelemszükséglet az Észak-Alföldi régióban mutatható ki, itt az országos átlaghoz képest 15–20%-kal kevesebb jövedelemre van szükség a megélhetéshez, és e százalékos értékek a különböző megélhetési szintek között viszonylag szűk sávban szóródnak. Észak-Magyarországon is hasonló képet látunk, némileg magasabb megélhetési költségekkel, itt az országos átlaghoz képest 9–16%-kal vannak elmaradva a megélhetéshez szükséges jövedelemszintek. Négy NUTS2 régióban – Pest régióban, Közép-Dunántúlon, Nyugat-Dunántúlon és a Dél-Alföldön – az országos átlaghoz közel vannak a megélhetéshez szükséges jövedelemszintek, bár Pest régióban és a Dél-Alföldön a legmagasabb megélhetési szinten már érzékelhetően, 8-9%-kal elmarad az országos átlagtól a jövedelemszükséglet. A Dél-Dunántúl valamelyest különbözik a többi vidéki térségtől abból a szempontból, hogy itt viszonylag tág határok között szóródnak a megélhetési költségek a különböző szintek között: míg az alacsonyabb kategóriákban az országos átlaghoz vannak közel, addig a magasabb kategóriákban az országos átlagnál 7–17%-kal kevesebb jövedelem is elegendő a megélhetéshez.

Az európai országok viszonyában megfigyelt Penn-hatás, vagyis a gazdasági fejlettség és az árszínvonal közötti pozitív összefüggés a magyarországi régiók körében is kimutatható, de inkább csak a Budapest-vidék viszonylatban. Ez esetben nem az árszínvonalat, hanem a megélhetési költségeket tudjuk szembe állítani az egy főre jutó GDP-vel. Az országos átlaghoz képest az egy főre jutó GDP tágabb határok között szóródik, mint a megélhetéshez szükséges jövedelem: míg az előbbi 65% és 208% között (a vidéki térségeken belül 65% és 93% között), addig az utóbbi 85% és 123% között (a vidéki térségeken belül 85% és 104% között) változott.

Az összefüggést vizsgáló panelregressziós modellünkben a véletlen hatás (random effects) specifikációt választottuk, és az eredményváltozónk a megélhetési költségek országos átlaghoz viszonyított nagysága régióként 2018 és 2022 között (az átlagos színvonalon), a magyarázó változónk pedig az egy főre jutó GDP az országos átlaghoz viszonyítva. Az egy főre jutó GDP együtthatója 0,199 volt ($p < 0,001$), a modell magyarázó ereje kellően magas ($R^2 = 73\%$). Budapest nélkül, csak a vidéki térségeken belül vizsgálva az összefüggést azonban jóval bizonytalanabb eredményeket kaptunk. Az egy főre jutó GDP együtthatója ugyan magasabb, 0,24 volt, de csak 10%-os szinten volt szignifikáns ($p = 0,09$), míg a modell magyarázó ereje gyenge volt ($R^2 = 25\%$). A becslés alapjául szolgáló adatokat (8. ábra) és a becslés részletes eredményeit (5. táblázat) a mellékletben mutatjuk be.

5. ábra: Az átlagos megélhetési szinthez szükségesnek tartott jövedelem régióként 2024-ben (Ft/hó/fő)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A 3. táblázat adatai a város-vidék különbségekre is rávilágítanak. A régiók közötti különbségekhez hasonlóan e tekintetben is érvényes az, hogy minél magasabb megélhetési szintet nézünk, annál jobban szóródnak a jövedelemösszegek a különböző településtípusok között. Mint ahogy fentebb bemutattuk, a fővárosban távolodnak el a legjobban a megélhetési költségek az országos átlagtól. A vármegyeszékhelyeken az átlagosnál 2–7%-kal magasabbak a megélhetési költségek, míg a többi városban 2–10%-kal alacsonyabbak annál (a nagyon jó színvonalon van a nagyobb elmaradás). A községekben az országos átlaghoz képest 11–20%-kal kevesebb jövedelem szükséges az egyes megélhetési szinteken.

3. táblázat: A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott jövedelem régióként és településtípusonként Magyarországon 2024-ben* (ezer Ft/hó/fő)

Megélhetési szint	Nagyon szűkös	Szűkös	Átlagos	Jó	Nagyon jó
Budapest	149.8	194.3	281.0	399.5	655.5
Pest	127.0	160.4	221.8	292.4	404.7
Közép-Dunántúl	130.2	163.8	222.5	302.3	423.8
Nyugat-Dunántúl	124.6	160.3	211.1	283.5	443.7
Dél-Dunántúl	127.9	163.0	216.1	277.7	367.9
Észak-Magyarország	104.8	137.6	192.2	262.1	401.7
Észak-Alföld	102.7	135.8	185.4	247.9	354.0
Dél-Alföld	121.0	157.3	217.6	291.2	407.1
főváros	149.8	194.3	281.0	399.5	655.5
várm.székhely, m.j.v.	129.9	166.1	226.6	314.8	473.7
többi város	122.0	155.7	212.8	281.2	397.6
község	108.7	142.3	193.3	253.5	353.6
ország összesen	124.3	160.3	221.4	299.8	443.6

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

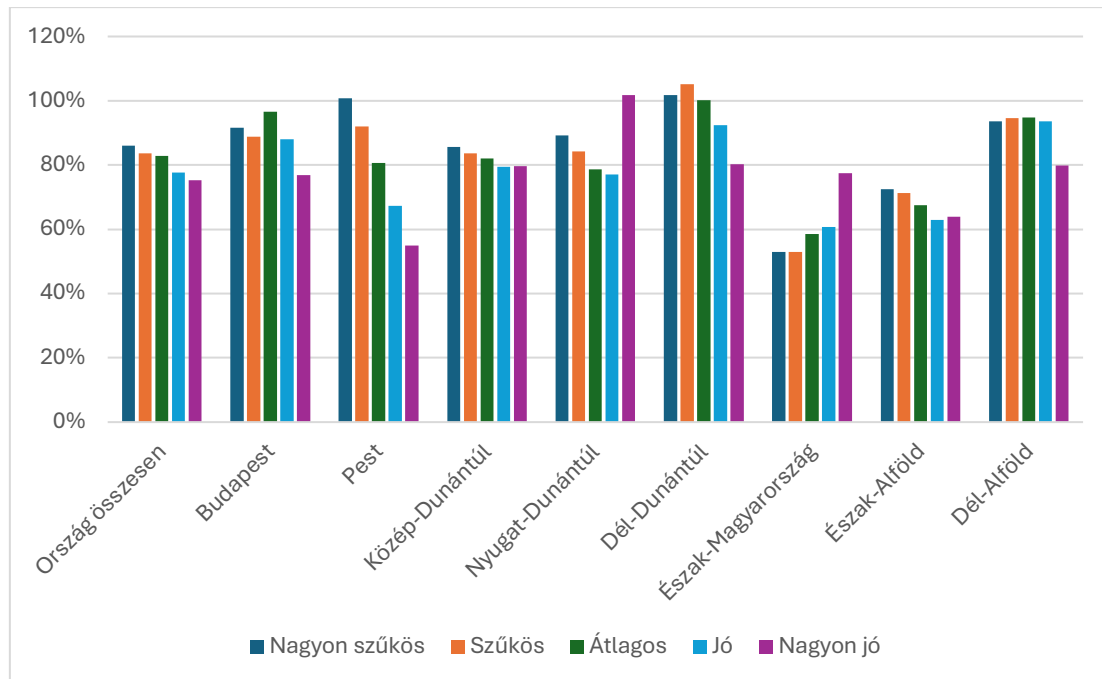
*előzetes adatok alapján

A jövedelmeknek nemcsak a szintjét, hanem azok változását is vizsgálhatjuk a különböző régiókban. A 6. ábra a különböző megélhetési szintekhez tartozó jövedelmek növekedését részletezi régiók szerint, míg a 7. ábra az átlagos megélhetési szinthez tartozó jövedelem növekedését mutatja térképen a 2018 és 2024 közötti időszakra. A növekedés a legalacsonyabb megélhetési költségekkel rendelkező térségekben volt a legkisebb, ugyanakkor Budapest mellett a Dél-Dunántúlon és a Dél-Alföldön volt a legnagyobb szinte minden megélhetési szinten, kivéve a legjobb életszínvonal-kategóriát, mert ez esetben a Nyugat-Dunántúlon mértük a legnagyobb növekedést (a vizsgált hat év alatt itt megduplázódtak a legjobb megélhetési szinthez tartozó jövedelmek). Az alacsonyabb megélhetési szinteken Pest régió is kiemelkedik, a legszűkösebb megélhetési szinten itt is a jövedelemszükséglet duplázódásáról beszélhetünk.

A vizsgált időszakban (2018–2024. évek) a fogyasztói árindex 1990. évi bázison 1274-ről 1996 egységre növekedett (lásd a 3. és a 4. ábrán), ami 57%-os növekedést jelent, így a KSH által közzétett fogyasztói árindex hat év alatt több mint másfélszeresére nőtt. A háztartások által érzékelt megélhetési költség növekedés azonban szinte minden régióban és minden megélhetési színvonalon ennél jelentősen több volt. Feltehetően ennek az az oka, hogy a háztartások a megélhetési költségekben figyelembe veszik a lakhatás kiadásait, miközben az a hivatalos fogyasztói árindexben csak korlátozott mértékben jelenik meg. Az infláció nem szándékolt, kedvezőtlen újraelosztó hatására utal, hogy a megélhetéshez szükséges jövedelemszintek országos összesítésben a nagyon szűkös kategóriában nőttek a legjobban (86%-kal), és minél jobb megélhetési szintet nézünk, annál kisebb volt a növekedés (a nagyon jó színvonalon már csak 75%-os). Ez a tendencia különösen markánsan érvényesült Pest régióban és a Dél-Dunántúlon, viszont Észak-Magyarországon éppen az ellenkezője történt: itt

ahogy nő a megélhetési színvonal, egyre magasabb volt a kiadások százalékos növekedése. Az összefüggés a Nyugat-Dunántúlon is érvényes, egyedül a legmagasabb megélhetési színvonal nem illeszkedik ebbe a trendbe.

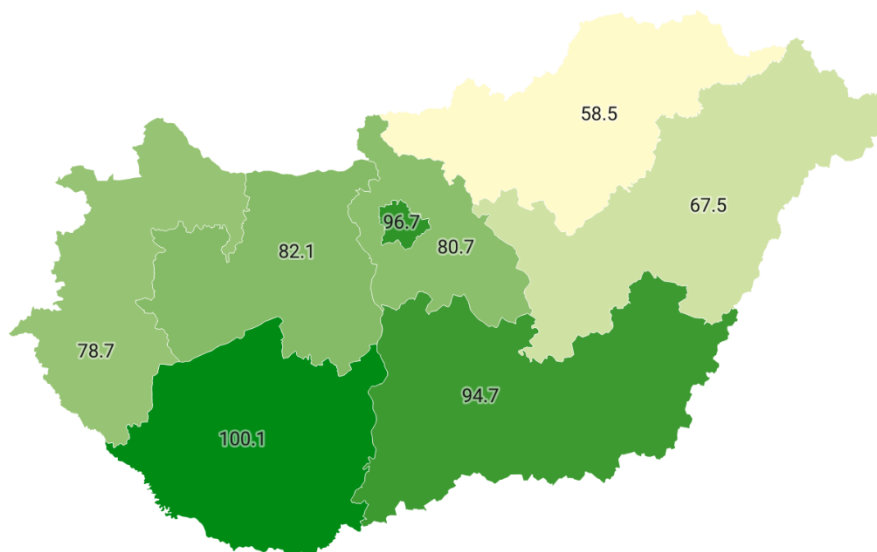
6. ábra: A különböző megélhetési szintekhez szükséges jövedelem növekedése 2018 és 2024 között régióként

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Mint látható, a megélhetési költségek növekedése nem volt teljesen átfedésben a megélhetési költségek szintjével, ezért megvizsgáltuk, hogy volt-e területi konvergencia az elmúlt hat év során. A szigma-konvergencia tesztje szerint akkor beszélhetünk területi konvergenciáról, ha a keresztmetszeti szóródás csökkenő tendenciát mutat. A 2018 és 2024 közötti időszakban ez nem volt jellemző a régiókban, viszont az is látszik, hogy Budapest jelentősen eltérő pályát követ, mint a vidéki térségek. Budapest nélkül vizsgálva a szigma-konvergenciát már jobban kirajzolódik a megélhetési költségek térségek közötti közeledése, ami főleg a koronavírus-válság utáni időszakban volt markánsabb, és nagyjából mindegyik megélhetési szinten észlelhető: a relatív keresztmetszeti szórás értéke 8-11%-ról 7-9%-ra csökkent.

7. ábra: Az átlagos megélhetési szinthez szükséges jövedelem növekedése 2018—2024 között régiók szerint (%)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A megélhetési költségek növekedésének területi mintázatait megvizsgáltuk a települések jogállása szerinti bontásban is (4. táblázat). A számításaink arra utalnak, hogy e tekintetben is érvényesül az a tendencia, hogy minél magasabb megélhetési szintről van szó, annál kisebb volt a szükséges jövedelemszintek százalékos növekedése. A leghatározottabban ez a városok esetében rajzolódik ki, viszont a vármegyeszékhelyek esetében a tendencia éppen fordított: az alacsonyabb megélhetési szinteken a jövedelemigény hasonlóan, 65-67%-kal nőtt, viszont a nagyon jó megélhetéshez hat év elteltével már 92%-kal több jövedelemre volt szükség. Összességében a megélhetési költségek a vidéki városokban nőttek a legnagyobb mértékben az elmúlt hat év során (különösen a nagyon szűkös kategóriában, ahol több mint duplájukra nőttek), továbbá a fővárosban is az országosnál erősebb volt a növekedés, míg a legkisebb növekedés a vármegyeszékhelyeken és a községekben történt.

4. táblázat: A különböző megélhetési szintekhez szükséges jövedelmek növekedése 2018 és 2024 között a települések jogállása szerint, összehasonlítva a fogyasztói árindex növekedésével (%)

	Nagyon szűkös	Szűkös	Átlagos	Jó	Nagyon jó	Fogyasztói árindex
főváros	92%	89%	97%	88%	77%	
várm.székh., m.j.v.	66%	65%	67%	73%	92%	57%
többi város	105%	99%	92%	81%	76%	
község	79%	79%	76%	69%	62%	
ország összesen	86%	84%	83%	78%	75%	57%

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

3. Összegzés

Jelen tanulmányban a magyarországi árfolyamatokat vizsgáltuk egyrészt az európai tendenciák tükrében, másrészt területi bontásban. Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a 2020-as évek elején kibontakozó inflációs sokkhatás miként jelent meg a megélhetési költségekben Magyarország különböző térségeiben és településtípusaiban. Eredményeink megerősítették azt a szakirodalomban is tárgyalt jelenséget, hogy az Európai Unió közösségének tagjaként a hazai felzárkózási folyamatban nem tükröződik a Balassa-Samuelsón-hatás, mivel egyéb, főleg piacszerkezeti torzítások felülírják azt, viszont a fejlettség és az árszínvonal viszonyát leíró Penn-hatást ki lehet mutatni. Magyarországon belül azonban ez inkább csak a főváros-vidék viszonylatban rajzolódik ki, a vidéki térségek körében jóval bizonytalanabb az összefüggés. A megélhetéshez szükséges jövedelemszintekben Magyarországon jelentős növekedést tapasztaltunk az elmúlt években, és ezek a fogyasztói árindexnél erősebb dinamikát mutattak. Ebből arra következtethetünk, hogy a lakosság számára a fogyasztói árindex nem reprezentálja jól a megélhetési költségeinek a változását. A megélhetési költségek szintjének és azok növekedésének területi mintázatai nagyjából követték a regionális fejlettségi különbségeket, illetve a településhierarchia szerint megfigyelhető a főváros-vidék különbség, de a vidéki térségeken belül nem egységes a kép. Úgy gondoljuk, hogy érdemes lenne az inflációs folyamatokat területi bontásban is nyomon követni, és a jövedelempolitikának figyelembe venni egyrészt a területi különbségeket, másrészt a hivatalosan kimutatott fogyasztói árindexnél jobban növekvő megélhetési költségeket.

Tanulmányunk újszerűsége abban áll, hogy Magyarországon kevés szakpolitikai figyelem fordul a regionális jövedelemkülönbségek vizsgálatára és az árazási folyamatok területi különbségeire. A kutatás korlátját jelenti a viszonylag rövid rendelkezésre álló időszak és az annak során bekövetkezett markáns változások a hazai gazdasági környezetben, illetve az, hogy a NUTS 2-es szintű területi bontás elfedheti a térségek részletesebb bontásában megfigyelhető különbségek egy részét. A megélhetési költségek területi különbségeit a KSH régiók szerint és településtípusok szerint is közli, viszont fontos, hiányzó információnak tartjuk az egyes régiókon belüli, településhierarchia szerinti tagozódást, hiszen nem mindegy, hogy egy város vagy község az ország mely pontján helyezkedik el. További kutatási irányként jelölhetjük ki a vizsgált adatok kiegészítését alternatív adatforrások bevonásával, például ingatlanárakkal és jövedelmi mutatókkal, valamint az eredményeink összevetését a tágabb, kelet-közép-európai országok hasonló trendjeivel.

Felhasznált irodalom

- Balassa, B. (1964). The Purchasing-Power Parity Doctrine: A Reappraisal. *Journal of Political Economy* 72(6), 584–596. DOI: 10.1086/258965
- Baranyai N. & Ferencz Z. (2023). A COVID-19 és a helyi válságkezelés jellemzői Magyarországon, *Tér és Társadalom* 37(2), 111–133. DOI: 10.17649/TET.37.2.3472
- Brucker B., Jóna L. & Szemerédi E. (2024). Magyarország energiapiacának átfogó elemzése az Európai Unió változó prioritásainak tükrében, *Tér és Társadalom* 38(1), 155–182. DOI: 10.17649/TET.38.1.3516.
- Éliás B.A. (2024). Magyarország élelmezése válság idején. *Gazdálkodás* 68(2), 103-125. DOI: 10.53079/GAZDALKODAS.68.2.t.pp. 103-125

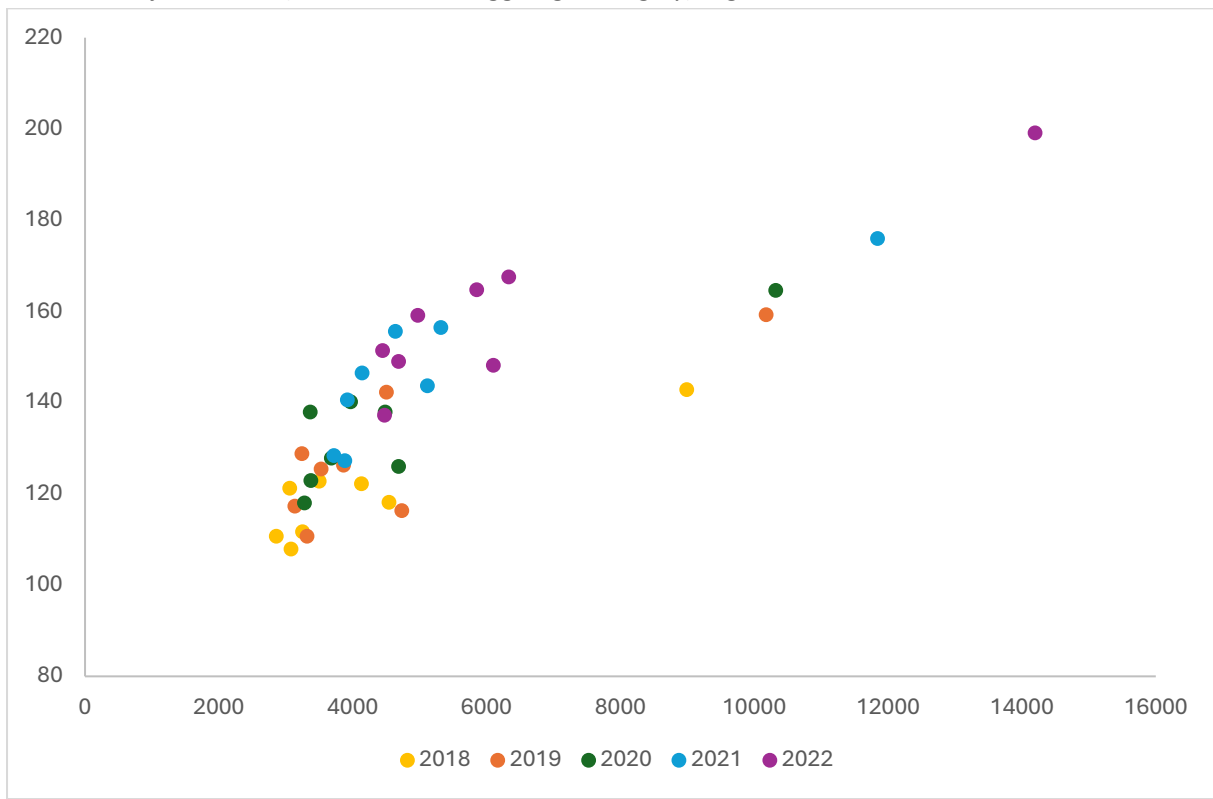
- Koós B. (szerk.) (2023). *Területi folyamatok Magyarországon 2021-2023*. Budapest: HUN-REN KRTK RKI, pp. 100-129.
- Lőrinc B. & Káposzta J. (2024). Az alacsony presztízsű foglalkoztatottak térbeli eloszlásának összefüggései Magyarországon, 2011-2022, *Tér és Társadalom* 38(3), 34–56. DOI: 10.17649/TET.38.3.3548
- Nagy D., Horeczki R. & Lados G. (2023). Turizmusra alapozott területfejlesztési modell kialakítása a határmenti térségekre vonatkozóan. *Területfejlesztés és Innováció* 16(2). DOI: 10.15170/terinno.2023.16.02.04
- Oblath G. (2021). A nominális felzárkózás időben változó összetevői: reálgazdasági és árszintfelzárkózás az Európai Unióban 1995 és 2019 között. *Külgazdaság* 65(7-8), 3–62. DOI: 10.47630/KULG.2021.65.7-8.3
- Regős G. (2024). Infláció vagy recesszió? *Külgazdaság* 68(1-2), 140-145. DOI: 10.47630/KULG.2024.68.1-2.140
- Samuelson, P. A. (1964). Theoretical Notes on Trade Problems. *The Review of Economics and Statistics* 46(2), 145–154. DOI: 10.2307/1928178
- Sipiczki, Z., Parádi Dolgos, A., & Varga, J. (2023). Analysis of the inflationary redistribution of consumption and wealth, evidence from Hungary. *Acta Oeconomica* 73(1), 129–143. DOI: 10.1556/032.2023.00008
- Tengely, V. (2020). Az eltűnt Balassa–Samuelson-hatás nyomában – A szolgáltatások változó szerepe a 21. században. *Hitelintézeti Szemle* 19(2), pp. 5-27. DOI: 10.25201/HSZ.19.2.527

Egyéb források

- Bauer, P. (2015). Az árfelzárkózás tényezői és mértékének becslése Magyarországra. MNB-tanulmányok 119. <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-tanulmany-hun-119.pdf> (Letöltés: 2024. 11. 19.)
- Cohn, E., Foda, K., Roitman, A. (2023). Drivers of Inflation, Hungary. IMF Selected Issues Paper (SIP/2023/004). Washington, D.C.: International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/selected-issues-papers/Issues/2023/02/27/Drivers-of-Inflation-Hungary-530224> (Letöltés: 2023. 10. 30)
- Magyar Nemzeti Bank [MNB] (2024). Miért alacsony a hazai lakossági fogyasztás? Strukturális okok, ciklikus hatások. MNB Mélyelemzések. <https://www.mnb.hu/kutatas/pareto-muhely/pareto-melyelemzesek/pareto-melyelemzes-miert-alacsony-a-hazai-lakossagi-fogyasztas> (Letöltés: 2024. 11. 19)
- Magyar Nemzeti Bank [MNB] (2023). Inflációs jelentés, 2023. szeptember. <https://www.mnb.hu/letoltes/hun-ir-digitalis-23.pdf> (Letöltés: 2024. 11. 19.)
- Quittner Péter (2023). Veszélyes árazási gyakorlat a telekommunikációs szektorban. MNB. <https://www.mnb.hu/letoltes/quittner-peter-veszelyes-arazasi-gyakorlat-a-telekommunikacios-szektorban-clean.pdf> (Letöltés: 2024. 11. 19)

Melléklet

8. ábra: Az egy főre jutó GDP (Ft/fő, vízszintes tengely) és az átlagos szintű megélhetéshez szükséges jövedelem (ezer Ft/hó/fő, függőleges tengely) régióként 2018 és 2022 között

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

5. táblázat: A relatív egy főre jutó GDP és az átlagos megélhetési színvonalhoz jutó jövedelem közötti összefüggés Magyarország NUTS2 régióiban (Budapesttel és Budapest nélkül)

Változó	Teljes	Budapest nélkül
relatív 1 főre jutó GDP	0,1991***	0,2454
p-érték	0,0000	0,0942
konstans	0,8009	0,7660
p-érték	0,0000	0,0000
Khí-négyzet	24,1851	2,8016
N	40	35
R-négyzet	0,7360	0,2544

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Megjegyzés: *** 1%-os szinten szignifikáns együtttható